

Arbeidsmarkt & Opleidingsfonds
voortgezet onderwijs

Inzet van leerlingen bij lesgeven

Nieuwe doelgroepen voor het leraarschap in het voortgezet onderwijs

De komende jaren zal het tekort aan leraren in het voortgezet onderwijs toenemen en zelfs oplopen tot ongeveer 600 fte aan leraren in 2020. Vooral bij de vreemde talen en de bètavakken zullen veel vacatures zijn. Daarnaast verschilt het tekort per regio, met name in de grotere steden in de Randstad zullen er te weinig leraren zijn. In de stad Utrecht zal het tekort oplopen tot het dubbele van het landelijke gemiddelde.

Met het oog op dit voorspelde lerarentekort heeft Voion verkend hoe verschillende doelgroepen kunnen worden geënthousiasmeerd voor het leraarschap en in het onderwijs kunnen worden ingezet. Het gaat om vier verschillende doelgroepen: onderwijsassistenten, leerlingen, leraren in overschotvakken en hbo- en wo-studenten die geen lerarenopleiding doen. In vier brochures laat Voion zien wat de mogelijkheden zijn van deze doelgroepen. Deze brochures zijn gebaseerd op het rapport 'Nieuwe doelgroepen voor het leraarschap in het voortgezet onderwijs', zie hiervoor de [website van Voion](#). Deze brochure beschrijft hoe leerlingen kunnen worden ingezet in het onderwijsproces.

Instream van leerlingen in lerarenopleidingen

Te weinig leerlingen van het havo en vwo kiezen nu voor een lerarenopleiding om de verhoogde uitstroom van leraren te compenseren. Dat geldt vooral voor de zogeheten 'tekortvakken', zoals scheikunde, natuurkunde, wiskunde en Duits. Hoe kan de instroom van havo- en vwo-gediplomeerden in de lerarenopleidingen worden vergroot?

Scholen in voortgezet onderwijs hebben in ieder geval in theorie een voordeel: zij kunnen 'vissen in eigen vijver'. Immers, de potentiële leraren van de toekomst zitten op dit moment in de bovenbouw van het havo en vwo. Verschillende scholen proberen hun eigen leerlingen te interesseren voor een baan in het onderwijs door hen ondersteunende werkzaamheden te laten verrichten in de onderbouw. Ook zijn er scholen die leerlingen uit 5 havo en 6 vwo werven voor het leraarschap door ze een duaal opleidingstraject binnen de eigen school aan te bieden.

Het is goed om op te merken dat scholen met het inzetten van leerlingen in het onderwijsproces vaak niet primair tot doel hebben om leerlingen te enthousiasmeren voor het beroep van leraar. De redenen zijn meestal onderwijsinhoudelijk van aard. De inzet van leerlingen draagt vooral bij aan de ontwikkeling van vaardigheden en competenties bij de leerlingen en de leraren die hen begeleiden.

Leerlingen inzetten in het onderwijsproces

Leerlingen hebben vaak geen realistisch (beroeps)beeld van het leraarschap. Om leerlingen kennis te laten maken met de taken van leraren, kunnen scholen hen praktijkervaring laten opdoen door hen bij verschillende onderwijsondersteunende

taken te betrekken. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld als tutor of mentor medeleerlingen begeleiden of zelf lessen verzorgen onder begeleiding van een (bevoegde) leraar. Hieronder zijn de verschillende mogelijkheden uiteengezet.

Inzet van leerlingen als tutor, mentor of coach

Leerlingen kunnen binnen scholen als tutor, mentor of coach de leraar ondersteunen. Dit staat ook wel bekend als Peer Assisted Learning. Hierbij helpen leerlingen elkaar met hun eigen kennis, ervaringen en inzichten. Ze nemen de taken van de leraren niet over, maar helpen elkaar bij onder andere het leren 'leren'.

Tutor

Als tutor kunnen leerlingen andere leerlingen (de tutees) helpen bij het leren of het verwerven van kennis of vaardigheden, door bijvoorbeeld bijles te geven. De nadruk ligt op kennisoverdracht en vakinhoudelijke begeleiding. De tutores leren zelf ook van de begeleiding die zij bieden, bijvoorbeeld hoe zij kennis kunnen overbrengen op anderen. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen same-age en cross-age tutoring. Leerlingen van dezelfde leeftijd kunnen elkaar begeleiden, maar in de praktijk zijn het vaak leerlingen in de bovenbouw die tutor voor jongere leerlingen zijn. Leerlingen kunnen een training krijgen waarin zij leren hoe ze bijles of instructie kunnen geven en welke vragen zij medeleerlingen kunnen stellen.

Leermeer: succesvol herkansen met hulp van een tutor

.....

In het project 'Leermeer' op het Nuborgh College in Elburg geven leerlingen uit de bovenbouw van havo en vwo bijles aan leerlingen in de klassen 2 en 3, die een hoger cijfer voor een vak willen halen.

Vier leerlingen, die het idee hebben bedacht en uitgewerkt, vormen het bestuur van 'Leermeer'. Zij zijn verantwoordelijk voor het werven van de tutores, het koppelen van de leerlingen aan de tutores en voor de roosters. Leraren worden niet ingezet, maar er is wel een leraar op de bijlesmiddagen beschikbaar voor als er problemen zijn. Na elke lesperiode is er een evaluatie van het project met een docent van het onderbouwteam, hoofd financiële administratie, de directeur en het bestuur van 'Leermeer'.

Het project is een succes. Er is veel animo voor 'Leermeer'. Vorig jaar maakten rond de 50 (van de 300) leerlingen gebruik van de begeleiding en waren er rond de 25 tutores actief. De leerlingen van het bestuur zijn enthousiast en betrokken bij het project en ze voeren de taken goed uit. En het schoolbestuur heeft de randvoorwaarden goed geregeld. De tutores vinden het leuk om uitleg te geven aan andere leerlingen en doen door bijles te geven zelf meer vakkennis op. De tutees zijn beter toegerust voor de herkansingen en hun toetsresultaten verbeteren. Leerlingen van de brugklas hebben gevraagd of zij ook kunnen deelnemen aan het project.

Mentor en coach

Scholen kunnen leerlingen ook inzetten als mentor (of coach om verwarring met de leraar-mentor te voorkomen). Anders dan de tutores houden leerling-mentoren zich bezig met de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, en niet met vakinhoudelijke ondersteuning. Leerlingen van hogere klassen kunnen bijvoorbeeld helpen de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs voor brugklassers te vergemakkelijken.

Leerlingen als mentor voor brugklassers

.....

Op het PENTA College CSG Hooglyet kunnen leerlingen uit de tweede klas vmbo als 'peerleaders' (mentoren) brugklassers helpen zich sneller "thuis te laten" voelen op school. De mentoren zijn een eerste aanspreekpunt voor de leerlingen. Ze helpen hen bij vragen, bijvoorbeeld over hoe zij zich op een toetsweek kunnen voorbereiden, en delen hun eigen ervaringen. De leerling-mentoren kunnen brugklassers ook helpen bij het plannen van opdrachten of met hun

contacten met leraren. Leerling-mentoren zijn een aanvulling op de bestaande leerlingenzorg, voor ingewikkelde zaken kunnen leerlingen bij de mentor van de klas terecht.

Jaarlijks worden er 18 mentoren 'opgeleid' gedurende twee dagen. Vanwege de grote belangstelling worden leerlingen geselecteerd op basis van motivatiebrieven.

Lesgeven aan medeleerlingen

Bovenbouwleerlingen assisteren de leraar soms bij het klassikaal lesgeven in de onderbouw of door (instructie)video's te maken. De Keuzewerktijd (KWT), zoals die op sommige scholen bestaat, biedt de mogelijkheid om hier binnen het curriculum tijd voor te maken en invulling aan te geven.

Een ander voorbeeld is het innovatieproject *Leerlingen voor Leerlingen*. Bovenbouwleerlingen van 27 scholen hebben onder begeleiding van een vakdocent en een mediaspecialist, educatieve video's gemaakt waarin zij vakspecifieke vragen van onderbouwleerlingen beantwoorden. Deze filmpjes zijn samengebracht op de website '[Leerlingen voor Leerlingen](#)'. Voor bijna alle vakken van de eerste drie leerjaren vmbo, havo en vwo zijn video's gemaakt.

Samen met de leraar voor de klas

Connect College valt onder Stichting Onderwijs Midden-Limburg (SOML) en krijgt de komende jaren te maken met een tekort aan leraren in een aantal tekortvakken. De scholen van SOML zijn daarom in gesprek met de lerarenopleiding van Fontys Sittard over hoe zij leerlingen kunnen prikkelen om te kiezen voor het leraarschap.

Het Connect College heeft al een initiatief genomen en betreft leerlingen bij het lesgeven. Bovenbouwleerlingen kunnen tijdens hun Keuzewerktijd (KWT) in een bepaald vak een aantal lessen geven aan brugklasleerlingen. Samen met de leraar bespreekt de leerling de opbouw en inhoud van de les. De leraar geeft aan waar de leerling tijdens de les op moet letten en wat de leerling kan doen als leerlingen onrustig zijn. De eerste keer geven de vakleeraar en de leerling samen les. Daarna kan ervoor worden gekozen de klas te splitsen, waarbij de leerling lesgeeft aan de ene groep en de leraar aan de andere. De leraar blijft verantwoordelijk voor de totale groep.

Ervaringen

Op deze manier doen de leerlingen ervaring op in het lesgeven. Soms met succes: één leerling, die tijdens de KWT wiskundelessen gaf, is de lerarenopleiding wiskunde gaan doen. Daarnaast ontwikkelen de deelnemende leerlingen verschillende

vaardigheden, zoals presentatie- en coachingsvaardigheden. Voor de leraren levert het niet direct minder werkdruk op. De voorbereiding en ondersteuning van de leerling kost ze juist extra tijd en doet een beroep op andere vaardigheden. De leraren halen wel veel werkplezier uit het begeleiden. Dit weegt op tegen de extra tijd die ze hieraan kwijt zijn.

Toekomst

SOML wil meer leerlingen lessen laten verzorgen in de hoop ze te enthousiasmeren voor het onderwijs. Om ze hiervoor beter toe te rusten en al kennis te laten maken met de lerarenopleiding wil SOML, in samenwerking met Fontys lerarenopleiding, leerlingen de mogelijkheid geven workshops aan de hogeschool te volgen over pedagogische en didactische vaardigheden. Hierdoor weten ze beter wat van hen wordt verwacht in het leraarschap, en kunnen ze een bewustere keuze maken voor de lerarenopleiding. Dit kan het risico op uitval tijdens de lerarenopleiding verkleinen. Komend schooljaar wil SOML de samenwerking met Fontys tot stand brengen en vertalen in een programma.

Vissen in eigen vijver

Als leerlingen concrete interesse hebben om leraar te worden, kunnen opleidingscholen leerlingen na hun diploma binnen de eigen school opleiden. Leerlingen kunnen via een duaal opleidingstraject intensief worden begeleid en opgeleid door zowel de school als de lerarenopleiding. Dankzij het opleiden in de eigen school zijn meer leerlingen leraar geworden.

Leerlingen werven binnen de eigen school

.....

Het PENTA College in de regio Spijkenisse heeft eigen leerlingen uit 5 havo en 6 vwo na hun eindexamen opgeleid tot leraar, via een duaal opleidingstraject in samenwerking met de Hogeschool van Rotterdam. De school neemt alle opleidingskosten voor haar rekening. Het is een succes, een groot deel van de afgestudeerde leraren is bij PENTA College blijven werken.

Sinds 2016 is PENTA College lid van de aspirant opleidingschool RPO Rijnmond. Leerlingen worden hierdoor niet meer alleen voor de eigen school geworven, maar ook voor andere scholen.

Opbrengsten

Uit eerder onderzoek en afgenomen interviews met deelnemers aan de hierboven genoemde praktijkvoorbeelden blijkt dat er verschillende opbrengsten zijn van de inzet van leerlingen in het onderwijsproces.

Op het niveau van leerlingen

- De begeleiding van tutoren zorgt voor een diepgaander begrip van de leerstof bij tutees en heeft een positief effect op de leerresultaten. Leerlingen die andere leerlingen lesgeven of begeleiden (als tutor, via video's of voor de klas) versterken tevens hun eigen inhoudelijke kennis van vakken. Dat komt doordat zij de stof zelf goed moeten beheersen om deze te kunnen uitleggen en kritische vragen van medeleerlingen te beantwoorden.
- Leerlingen die tutor of coach zijn verbeteren hun sociale en communicatieve vaardigheden en leren anderen te begeleiden. De individuele aandacht die leerlingen krijgen van leerling-mentoren heeft een positieve invloed op hun sociaal-emotionele ontwikkeling.
- De inzet van leerlingen als tutor en/of mentor heeft een positief effect op de werkhouding van leerlingen. Zowel diegenen die worden begeleid als zij die begeleiding geven, raken gemotiveerder om te leren.

Op het niveau van leraren

- Leerlingen als tutor of mentor inzetten, kan het werk van leraren enigszins verlichten. Bijvoorbeeld omdat de leerlingen de leraar ondersteunen bij zijn 'mentortaken'. Daarnaast begrijpen leerlingen de stof beter dankzij de extra begeleiding, waardoor leraren minder bevraagd worden.
- De inzet van leerlingen als mentor of tutor laat zich niet concreet vertalen in minder werkdruk voor de leraren, maar zorgt juist voor een hogere werkbelasting. Maar betrokken leraren zien dit ook vaak als een verrijking van hun takenpakket.
- De inzet van leerlingen in het onderwijsproces heeft een positief effect op hun werkhouding en motivatie om te leren. Leraren ervaren iets minder werkdruk als er meer gemotiveerde leerlingen in de klas zitten. Dit heeft een positief effect op de motivatie en het werkplezier van leraren.

Op het niveau van de school

- De inzet van tutores heeft een positief effect op de kwaliteit van het onderwijs: het leerrendement en de leerresultaten van de leerlingen verbeteren.
- Als bovenbouwleerlingen lesgeven aan leerlingen in de onderbouw en hen begeleiden, bevordert dat de binding tussen jongere en oudere leerlingen. Dit versterkt de saamhorigheid binnen de school alsook de betrokkenheid van de leerlingen bij de school.

In de beschreven praktijkvoorbeelden is de animo onder leerlingen voor het verrichten van onderwijsondersteunende taken groot. Het inzetten van tutores en mentoren kan op elke school, op alle niveaus en bij alle vakken.

Het is niet bekend of door leerlingen in te zetten in het onderwijsproces meer leerlingen kiezen voor een loopbaan in het onderwijs of als leraar terugkeren op de school. In de beschreven praktijkvoorbeelden komt het een enkele keer voor dat leerlingen door het tutorschap of lesgeven enthousiast zijn geworden over werken in het onderwijs. Een aantal van hen is daadwerkelijk de lerarenopleiding gaan doen. Maar misschien hadden zij sowieso voor de lerarenopleiding gekozen.

Aandachtspunten

Uit eerder onderzoek en de interviews komen verschillende aandachtspunten naar voren voor het betrekken van leerlingen bij onderwijsondersteunende taken.

Creëer draagvlak onder alle betrokkenen

- Zorg voor draagvlak onder leerlingen, leraren en ouders. Betrek zowel de leraren als de leerlingen vroegtijdig bij het project. Beide groepen moeten zich voorbereiden op hun rol. Leerlingen kunnen helpen het project vorm te geven en eventueel ook organisatorische taken op zich nemen. Hoe groter de betrokkenheid van de leerlingen, hoe meer het project door hen gedragen wordt.
- Een coördinator met goede organisatorische vaardigheden kan helpen het tutorsysteem en het mentorschap zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. Dat komt het project ten goede. De coördinatie kan ook bij een groep leerlingen worden belegd.
- Begin het project klein, als het succesvol is kan het worden opgeschaald.

Stel concrete doelen en activiteiten op

- Spreek af welke doelen er worden nagestreefd en maak hierbij een onderscheid naar doelen voor de school, voor de leraren en voor de leerlingen. Er moet hiervoor draagvlak zijn onder alle betrokkenen, zodat "de neuzen dezelfde kant op staan". Maak de doelen meetbaar, om te kijken of iets werkt of niet.
- Laat de doelen aansluiten bij de onderwijsvisie van de instelling: een nieuw initiatief is makkelijker te implementeren als deze verankerd is in de onderwijsvisie.
- Bepaal de activiteiten die leerlingen als tutor, mentor/coach of als assistent leraar gaan ondernemen en stem deze goed af met de betrokkenen.
- Biedt als school een ruimte(s) waar leerlingen kunnen samenkomen en ongestoord kunnen werken.

Zorg voor werving, selectie en training

- Informeer potentiële deelnemers over het project en zorg voor actieve werving (bijvoorbeeld via schoolbladen of via de website van de school). Koppel de tutoren en mentoren aan elkaar en bedenk op basis van welke criteria je dit doet.
- Bespreek welke begeleiding en training er voor leerlingen nodig zijn en wie deze trainingen zal verzorgen. Projecten waar tutoren getraind zijn, hebben meer effect dan projecten zonder getrainde tutoren. Ook als leerlingen lesgeven is begeleiding noodzakelijk. Leerlingen moeten weten wat de werkzaamheden zijn, hoe zij hun rol moeten aanpakken en wat de verwachtingen zijn. Deze moeten worden afgestemd met de leraren die bevoegd zijn en de eindverantwoordelijkheid houden.

Implementatie en reflectie

- Beleg de communicatie over het tutoren- en mentorensysteem bij één persoon, bij voorkeur de coördinator. Deze kan ook de contacten met de ouders onderhouden. Als dit een leraar is, moet deze hiervoor voldoende tijd krijgen.
- Bouw reflectiemomenten in om te kijken of alles goed verloopt. Laat leerlingen, maar ook leraren en andere betrokkenen, reflecteren op hun eigen ervaringen: wat gaat er goed en wat verloopt minder? Aan leerlingen die les hebben gegeven, kan de school vragen of ze hier in de toekomst ook iets mee willen doen.

Monitoring en evaluatie

- Monitor de uitvoering van de activiteiten, zodat er ruimte is om bij te sturen. Bepaal ook waar, wanneer en met welke regelmaat de activiteiten zullen plaatsvinden.
- Evalueer of de doelen zijn behaald en schaf waar nodig bij. Leg de evaluatiemomenten aan het begin van het jaar vast.

Voor een literatuuropgave verwijzen we u naar het rapport '[Nieuwe doelgroepen voor het leraarschap in het voortgezet onderwijs](#)'

www.voion.nl

Voion, het Arbeidsmarkt & Opleidingsfonds voor het voortgezet onderwijs, zet zich in om samen met scholen vraagstukken op te lossen op het gebied van arbeidsmarkt, mobiliteit, professionalisering en veilig, gezond en vitaal werken. Voion ondersteunt schoolbesturen, directies, P&O'ers, mr'en, arbocoördinatoren, maar ook docenten, oop'ers en sociale partners. Voion ontsluit kennis, doet onderzoek, ontwikkelt nieuwe instrumenten en adviseert en begeleidt scholen in (pilot)projecten. Ook initieert en faciliteert Voion netwerken op verschillende niveaus, publiceert good practices en biedt trainingen aan. Voion werkt voor en samen met werkgevers en werknemers in het voortgezet onderwijs, en wordt bestuurd door de sociale partners in het voortgezet onderwijs.

ACb

CNV
ONDERWIJS

FOV

FNV

VO RAAD

VOION
Arbeidsmarkt & Opleidingsfonds
voortgezet onderwijs

VOION • POSTBUS 556 • 2501 CN DEN HAAG • TEL: 070 - 376 5756 • E-MAIL: INFO@VOION.NL

VOI7766